

Toespraak professor G. Deneckere

Koningsdag, 15 november 2019

Sire,
Mevrouw,
Monseigneur,
Mijnheer de Voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers,
Mevrouw de Voorzitster van de Senaat,
Mevrouw de Eerste Minister,
Dames en Heren in uw ambten en hoedanigheden,
Dames en Heren,

De achttiende verjaardag van kroonprinses Elisabeth op 25 oktober jongstleden is niet onopgemerkt voorbijgegaan. Dat hoeft niet te verbazen. Prinses Elisabeth is de eerste vrouwelijke troonopvolger in de geschiedenis van de Belgische dynastie. Ze was de eerste Belgische prinses die bij haar geboorte verwelkomd/aangekondigd werd met 101 saluutschoten. Tot 2001 was dat een privilege voor prinsen geweest, aanknopend bij een eeuwenoude traditie in de Nederlanden. Koninklijke prinsessen hadden maar recht op 51 kanonschoten, in Nederland althans, in België waren dat er 21. Maar ook in Nederland, waar de vrouwelijke erfopvolging sinds koningin Wilhelmina wél tot de mogelijkheden behoorde (1890), bleef het onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke prinsen wat betreft het aantal saluutschoten tot het nieuwe millennium gehandhaafd. De 101 saluutschoten voor prinses Elisabeth op 25 oktober 2001 zijn dus een interessant symbolisch detail als we de geschiedenis van de troonopvolging in België onder de loep nemen.

België heeft als één van de laatste landen in Europa de restanten van de Salische wet afgeschaft. Het stond al op de agenda sinds Vrouwendag in 1978 -41 jaar geleden-, maar het was koning Boudewijn die uiteindelijk het laatste duwtje heeft gegeven om het patriarchale anachronisme bij de troonopvolging uit onze grondwet te halen. Dat gebeurde in 1991, amper tien jaar vóór de geboorte van Elisabeth. Pro memorie: de Lex Salica dateert van het begin van de zesde eeuw, de tijd van Clovis en de Salische Franken. De primogenituur of het principe dat de erfopvolging alleen aan de oudste zoon van de koning toekwam, was eeuwenlang een hoeksteen van de Franse monarchie. Vrouwelijke koningskinderen hadden geen recht op de troon, niet als eerstgeborenen en al evenmin als er helemaal geen zonen werden geboren. Het principe werd opgenomen in de Belgische grondwet van 1831, om te vermijden dat de troon -door een huwelijk- in ‘vreemde’ handen zou komen. Ons koningshuis bestond pas en was nog heel fragiel. Maar ik ben er vrij zeker van dat de stichter van de Belgische dynastie, koning Leopold I van Saksen-Coburg, heel trots zou zijn geweest als hij de achttiende verjaardag van zijn achterachterachterkleindochter had kunnen meevieren. Voor hem was een vrouwelijke troonopvolger immers heel normaal.

Depuis le dix-neuvième siècle, l'histoire de la maison royale est intimement liée à l'histoire de la nation, tant le roi incarne pour ainsi dire la nation et en est le visage. La monarchie est une institution humaine au service des gens. Ces paroles ont été prononcées par le roi Philippe à l'occasion de l'anniversaire de sa fille. Et à juste titre. Ce visage humain de la monarchie est en quelque sorte même le secret de la monarchie moderne. Aucune autre institution politique ne présente la même continuité séculaire et ne continue à bénéficier d'autant de crédit auprès de la population. En effet, la monarchie frappe davantage l'imagination que la Chambre ou le Sénat. Il convient de distinguer l'institution et la fonction symbolique du roi de la dimension temporelle et de la condition de mortel du titulaire de la royauté. *Les Deux Corps du Roi* est le titre d'un ouvrage qui fait référence dans ce domaine. Son auteur, Ernst Kantorowicz, emprunte cette notion à la théologie politique du Moyen Âge. Le roi aurait ainsi un *corps politique* et un *corps naturel*, les interactions entre ces deux pôles étant à la source même de la fascination pour la royauté. Le prince héritier (ou la princesse héritière) participe de cette fascination étant donné qu'il (ou elle) représente la continuité de la monarchie et qu'il ou elle se voit confier cette fonction particulière dès sa naissance.

Une approche historique de la fonction de prince héritier offre ainsi l'occasion de porter un regard particulier sur l'histoire de la Belgique depuis l'accession au trône de Léopold Ier en 1831. Une histoire qui n'a pas été épargnée par les drames personnels et autres destins tragiques.

Leopold van Saksen-Coburg was natuurlijk zélf geen 'Belg' van geboorte. In juli 1831 kwam hij als 'verkozen' vorst aan uit Engeland, waar de Salische wet niet bestond en waar hij in 1816 getrouwd was met de Britse kroonprinses, Charlotte van Wales. Toen werd hij reeds geconfronteerd met de fragiliteit van de erfopvolging, zelfs in een eeuwenoude monarchie als de Britse. Leopolds zo geliefde Charlotte overleed in het kraambed, nadat ze begin november 1817 een doodgeboren zoon gebaard had. Amper 27 jaar, moest Leopold zijn eerste vrouw en kind begraven, en met hen in feite ook zijn eigen toekomst aan de zijde van de Britse koningin. Het verdriet van de prins trof de hele natie. Het was alsof elk gezin in Groot-Brittannië een lievelingskind verloren had. Charlotte was de hoop van de Britse natie geweest, een echte *People's Princess*. Haar huwelijk met Leopold was het sprookjeshuwelijk dat vandaag nog altijd een essentieel ingrediënt is van het succesrecept monarchie. Zonder de tragische dood van Charlotte, was Leopold prins-gemaal van het machtigste land ter wereld geworden.

Maar het lot en de geschiedenis beslisten er zoals u weet anders over: Leopold van Saksen-Coburg legde op 21 juli 1831 de eed af als eerste koning der Belgen. Met als eerste opdracht de Belgische dynastie van de grond af aan op te bouwen. Leopolds eigen wortels lagen in het Duitse stadje Coburg en hij had van 1816 tot 1831 in Londen gewoond. België was pas enkele maanden oud, ontstaan uit een revolutie, ons land was nog niet erkend door de Europese grootmachten. Het Nationaal Congres had gekozen voor een grondwettelijke monarchie. Geen republiek, omdat men vreesde dat een republiek met een verkozen president aan het hoofd niet levensvatbaar zou zijn. De nieuwe koning was geroepen om het jonge België als natie levensvatbaar te *maken*. In 1832 trouwde hij met de Franse prinses Louise-Marie. Een jaar later werd Louis-Philippe geboren, bijgenaamd Babochon. Een zoon verzekerde volgens artikel 60 van de grondwet de troonopvolging. Leopold was fier dat zijn zoon bovendien de eerste én enige prins sinds Karel V was die in de Nederlanden geboren was. Nu was daar de eerste *échte Belgische* erfopvolger, geboren én katholiek gedoopt in Brussel. Dat bracht Louis-Philippe in een directe symbolische lijn met keizer Karel V. De geboorte van de troonopvolger maakte Leopold I pas *écht* koning.

Maar het mocht niet zijn. Louis-Philippe werd in het voorjaar van 1834 ernstig ziek. Hij overleed nog voor hij zijn eerste verjaardag kon vieren. Leopold treurde voor de tweede keer om een gestorven zoontje. Babochon werd begraven in Sint-Goedele, in de grafkelder van de hertogen van Brabant, die voor het eerst in tweehonderd jaar geopend werd. De begrafenis had op die manier een grote symbolische betekenis voor de jonge Belgische natie, die zich kon inschrijven in een lange geschiedenis en traditie. De dood van de kroonprins maakte de natie er plots van bewust dat de Belgische dynastie kwetsbaar was.

Op 9 april 1835 zag Leopold, de latere koning Leopold II, het levenslicht. De kleine Leopold groeide op tot een zeer zelfbewust kereltje. Zijn vader noemde hem vaak ‘de kleine tiran’, omdat niemand zo goed als hij anderen op stang kon jagen. Van kindsbeen af was Leopold zich scherp bewust van zijn waardigheid en titels. Geen kleinerende koosnaampjes voor hem: ‘*Non, pas chou!... Prince!*’ Zijn broertje Philippe werd twee jaar later geboren. Om zich van hem te onderscheiden noemde Leopold junior zichzelf op de koop toe ‘*le Prince Royal*’.

En 1840, les deux princes se voient décerner des titres officiels. Léopold reçoit le titre de ‘duc de Brabant’ et Philippe, celui de ‘comte de Flandre’. L’idée de conférer à ses fils de ‘beaux titres anciens’ renforçant les liens avec le territoire et l’histoire belges, émanait du roi en personne. À travers les enfants royaux, le passé glorieux se trouvait indissociablement lié à un avenir porteur d’espérances. Du haut de ses cinq ans, le petit Léo était extrêmement fier de son nouveau titre. Philippe aussi, dont le prénom fut choisi en mémoire de Philippe le Bon, s’identifia immédiatement à son titre. À sept ans, il établit une liste chronologique de tous les

comtes de Flandre de 862 à 1384. Le deuxième prénom de Philippe était d'ailleurs Baudouin, une référence au premier comte de Flandre, Baudouin Bras de Fer, qui a vécu au neuvième siècle. Les enfants ayant été intimement liés à l'histoire des Pays-Bas dès leur plus jeune âge, la dynastie commence à se parer de consonances de plus en plus belges.

Voor dochter Charlotte, geboren op 7 juni 1840, was er geen mooie oude titel weggelegd. Haar geboorte was met 21 saluutschoten aangekondigd, voor haar broers waren dat er traditiegetrouw 101 geweest, ook voor Philippe. Haar broers konden de dynastie voortzetten, Charlotte niet. Leopold was eerst ontgoocheld dat ze ‘maar’ een meisje was, maar al gauw werd ze zijn oogappel. Ze was verstandiger, nieuwsgieriger en vlijtiger dan Leopold en Philippe, die lui waren en hun tijd verbeuzelden. De slechte studiestatistieken van de kroonprins maakten het voor Leopold alleen maar spijtiger dat Charlotte geen jongen was. Hij vergeleek haar voortdurend met haar broers. Ze moest een voorbeeld zijn voor hen. De koning was zich niet bewust welke enorme last hij op Charlotte's schouders legde.

De eerste generatie koningskinderen had van jongs af aan een publieke en representatieve rol te spelen, de kroonprins de meest prominente. Voor Leopold en Louise-Marie was het heel belangrijk welke indruk de prinsjes maakten op het publiek. Vooral kroonprins Leopold was zich sterk bewust van zijn présence en uitstraling. Hij genoot daar ook intens van. Toen hij zeven was, mocht hij voor het eerst samen met zijn moeder de traditionele opening van het Parlement bijwonen. Zodra de jongens groot genoeg waren, reden ze te paard mee in de militaire defilés. Ze kregen elk een uniform: Leopold van het Grenadiersregiment, Philippe van de Gidsen. Prins Leopold zag er in zijn kleurrijke grenadiersuniform met bont muts en getrokken zwaard uit als een knap miniatuursoldaatje. Voor zijn twaalfde verjaardag mocht hij als onderluitenant ‘*Son Altesse Royale le Duc de Brabant*’ mee opstappen in een speciale militaire parade met 16.000 manschappen die anders zelden geschouwd werden. In een tijd zonder beeldmedia was het een grandioos spektakel waarvoor veel volk op de been kwam.

Les commentaires publiés dans la presse traduisent les idéaux du dix-neuvième siècle quant au comportement des garçons et des demoiselles et à ce que doit être une famille parfaite. Toutefois, l'image d'une famille royale parfaite vole en éclats en 1850 lorsque la reine Louise-Marie décède des suites d'une longue maladie. Elle n'avait que 38 ans et les enfants, respectivement 15, 13 et 10 ans. Il fut particulièrement éprouvant, pour Léopold, de devoir éduquer seul ses enfants, même s'ils disposaient bien sûr d'un gouverneur et d'une gouvernante personnels. Par ailleurs, c'est avec la plus vive inquiétude que le roi voyait le prince héritier s'approcher de ses 18 ans. S'il montrait des talents certains en politique, il

devait toutefois étudier de manière plus approfondie et s'acharner davantage sur ses matières.

Op 9 april 1853 werd Leopold achttien jaar. Het land vierde feest voor zijn *coming of age*, in een opperbste sfeer. Vanaf nu mocht de kroonprins van rechtswege in de Senaat zetelen, een kantelmoment in zijn leven. Maar hij mocht ook huwen. In mei 1853 maakte koning Leopold I samen met zijn zoon een 'excursie' naar Midden-Europa. Het hoogtepunt van de reis was de ontvangst door keizer Franz-Jozef I en de Habsburgse familie in Oostenrijk, met gala's, revues, Venetiaanse feesten en veel walsen. Het voornaamste doel van de reis was aartshertogin Marie-Henriëtte. Leopold had discreet de voorbereidende contacten gelegd en gepeild naar de kansen. Het huwelijk tussen zijn oudste zoon en de Habsburgse aartshertogin was een geweldige diplomatieke zet op het schaakbord van Europa. De nakende Krimoorlog zette in die periode de machtsverhoudingen zwaar onder druk. De familiale connectie met Oostenrijk was niet alleen daarom van belang, maar ook ter bescherming van België dat bedreigd werd door het expansionisme van Napoleon III in Frankrijk. Leopold was dan ook bijna euforisch over zijn toekomstige schoondochter, nauwelijks zestien jaar, zijn zoon net achttien geworden. De aankondiging van het huwelijk maakte België blij. Dat hing samen met de dankbare herinnering aan keizerin Maria-Theresia. Marie-Henriëtte was de kleindochter van Maria-Theresia's zoon. Nationaliteit en geschiedenis werden zoals bij de geboorte van de prinsen nu ook door het huwelijk sterker met elkaar verbonden. Kanselier Metternich deed een originele bronzen buste van Karel V cadeau, 'de grote voorvader van de nieuwe hertogin van Brabant'. Op 23 augustus 1853 zag het feestelijk versierde Brussel zwart van het volk. Een indrukwekkende stoet bracht een evocatie van de geschiedenis van het Belgische volk, waar de Oostenrijkse periode onder 'de goede vorstin' Maria-Theresia een centrale plaats kreeg.

Het voortijdige huwelijk was op persoonlijk vlak een ramp, het wilde maar niet klikken tussen de twee veel te jonge mensen. Voor de hertog van Brabant vormden zijn achttiende verjaardag en zijn huwelijk wel het startschot van zijn politieke activiteiten. Zijn droom om België uit te breiden, kreeg vorm. Zo koesterde Leopold in 1854 het plan om een oorlog te beginnen met Nederland. Zijn doel was Nederlands-Limburg terug te krijgen dat in 1839 verloren was gegaan, alle katholieke provincies te veroveren en een stuk van de Nederlandse kolonie Java in te pikken. Het groteske plan viel allesbehalve in goede aarde bij Leopold I, die van de vrede in Europa zijn levenswerk had gemaakt. Het oorlogszuchtige Frankrijk van Napoleon III had er gelukkig ook geen oren naar.

Il fallut attendre quatre ans -jusqu'au 18 février 1858- pour qu'un enfant naisse de leur union. Ce fut une fille qui fut appelée Louise. La déception était totale puisqu'il ne s'agissait

pas d'un prince héritier. Un an plus tard, le 12 juin 1859, le peuple retient son souffle en comptant les coups de canon: 21, 22 et... oui, il y en aura 101! Le bébé sera appelé Léopold Ferdinand Elias Victor Albert Marie et portera le titre de comte de Hainaut. Son prénom usuel sera Elias. Lorsque son père Léopold devient roi en 1865, Elias devient le nouveau prince héritier et se voit conférer en plus le titre de duc de Brabant.

Toutefois, le sort devait à nouveau frapper la famille. Pour la deuxième fois de l'histoire de Belgique, la famille royale enterre un prince héritier. Avant même d'atteindre ses dix ans, Elias décède en janvier 1869 d'une pneumonie incurable. Lors des funérailles, Léopold II ne peut contenir ses larmes, tombe à genoux et éclate en sanglots. C'est la première et unique fois que le roi pleurera en public. Nul n'imaginait qu'il aurait en lui tant d'émotion. Léopold ne se remettra jamais de la mort de son fils. Il mettra désormais toute son énergie dans la recherche d'une colonie. En 1872, un quatrième enfant vient au monde: la princesse Clémentine. Toujours pas de prince héritier.

Nu was Philippe, graaf van Vlaanderen, de eerste in lijn voor de Belgische troon, maar hij wilde in geen geval koning worden. Zijn oudste zoon, Boudewijn, was geboren op 3 juni 1869, het sterfjaar van zijn neefje Elias, en kreeg de opleiding van de troonopvolger. Hij werd genoemd naar de eerste graaf van Vlaanderen in de negende eeuw en naar graaf Boudewijn IX van Vlaanderen, die begin dertiende eeuw -de tijd van de kruistochten- aan het hoofd stond van het Latijnse keizerrijk van Constantinopel. Boudewijn, een bescheiden en gedisciplineerde jongeman, doorliep de Militaire School, werd kapitein-commandant van de karabiniers en kreeg meer en meer representatieve taken. Op de kleine tentoonstelling die u na afloop van deze plechtige zitting kan bezoeken, is een fraaie band te zien met stukken over de militaire loopbaan van Boudewijn, de vergeten kroonprins. In 1887 sprak hij enkele woorden Nederlands bij een bezoek aan Brugge. Zijn populariteit in het sterk verfranste Vlaanderen groeide zienderogen, want *'het volk is kinderlijk dankbaar voor het minste woord dat in zijne eigene Vlaamsche taal hem van hooger wordt toegesproken'*. Leopold II probeerde zijn jongste dochter Clementine aan haar volle neef te koppelen, tevergeefs.

Maar op 23 januari 1891 sloeg het noodlot voor de derde keer toe. Ook kroonprins Boudewijn bezweek op veel te jonge leeftijd, nadat hij te lang in de kou aan het ziekbed van zijn zusje had gewaakt. Boudewijns zes jaar jongere broer Albert was letterlijk en figuurlijk niet voor de troon in de wieg gelegd, ook al volgde hij net als zijn broer de Militaire School. Hij was ontzettend verlegen, en zijn opleiding moest worden aangepast aan zijn nieuwe functie. Op de expo straks ziet u een rapport van zijn studies uit 1892. Zijn kennis van het Nederlands werd bijgespijkerd door vier uur les 'Vlaamsch' per week. De reputatie van Boudewijn als 'tweetalige prins' moest

en zou hij kunnen evenaren. Albert ontwikkelde een grote gevoeligheid voor de Vlaamse kwestie en de sociale problemen van zijn tijd en zou daar ook naar handelen zodra hij na het overlijden van Leopold II in 1909 koning werd.

Rappelez-vous que Léopold Ier avait arrangé le mariage du prince héritier Léopold avec Marie-Henriette d'Autriche en estimant qu'il s'agissait d'un coup de génie dans sa politique matrimoniale inégale. Léopold II va encore plus loin et fait du mariage du prince héritier une affaire d'État. Il sera l'instigateur de la règle constitutionnelle selon laquelle un prince héritier s'engageant dans les liens du mariage sans le consentement du roi ne pourrait plus prétendre au trône. Le mariage du prince héritier était en effet *'un acte national en vue de consolider la dynastie et d'en assurer l'avenir'*. Après avoir essayé d'unir Baudouin à sa fille Clémentine, il voulait à présent qu'Albert épouse sa petite-fille Erszi et reçoive le Congo en dot. En 1900, Léopold II consentira toutefois au mariage de son neveu avec Élisabeth en Bavière. Les coupures de presse présentées dans l'exposition montrent l'enthousiasme avec lequel le couple princier fut accueilli.

Albert en Elisabeth zetten in een tijd van groeiende democratisering - een woelige tijd met stakingen en betogingen voor algemeen stemrecht - voluit in op de populaire monarchie. Ze verschenen heel vaak in het openbaar, lieten hun beeltenis verspreiden en herinneringsmedailles slaan. Ze maakten ook volop gebruik van het nieuwe medium fotografie.

In 1905, na het overlijden van zijn vader, werd Albert officieel de eerste in lijn voor de troonopvolging. Zoals de eerste hertog van Brabant op zijn achttiende verjaardag in 1853, ontving hij nu ook een dotatie van 200.000 frank, nodig om hem 'een bestaan te verzekeren dat overeenkwam met de waardigheid van het Belgische vaderland en het koninklijk ambt'. De socialisten protesteerden heftig tegen de dotatie voor de kroonprins. Ze argumenteerden dat de Civiele Lijst alle kosten van de monarchie moest kunnen dekken. In november 1906 legde Albert onder luid gejuich en applaus de eed af als senator van rechtswege. Hij had dat al kunnen doen in 1893, bij zijn meerderjarigheid. Artikel 58 van de grondwet bepaalde dat de vermoedelijke troonopvolger senator van rechtswege kon worden, als voorbereiding op het koningschap. Maar omdat Leopold II zelf geen zonen had, stuurde hij erop aan dat uit te breiden tot 'de zonen van de koning of, bij ontstentenis dezer, de Belgische prinsen van de tot de kroon gerechtigde tak van het koninklijk stamhuis'. Honderd jaar later, vanaf 1993, kwamen ook de dochters van de koning in aanmerking en werd het toepassingsgebied uitgebreid tot 'de kinderen van de koning, of, indien er geen zijn, de Belgische nakomelingen van de tot regeren gerechtigde tak van het koninklijk stamhuis'. Zo kwam het dat zowel prins Filip, prinses Astrid als prins Laurent senator van rechtswege zijn geworden gedurende de periode dat u, Sire, koning was. Bij de troonopvolging op

21 juli 2013 verdwenen ze uit het Federaal Parlement. Sindsdien zijn er geen senatoren van rechtswege meer. De hervorming van de Senaat door het Vlinderakkoord van 2011 brengt met zich mee dat ook prinses Elisabeth geen senator van rechtswege zal worden nu ze meerderjarig is.

Elisabeths overgrootvader Leopold is wel senator geweest, van 1927 tot 1934, ter voorbereiding van zijn koningschap. Hij werd geboren op 3 november 1901, als oudste zoon van Albert en Elisabeth. Opnieuw klonk gejuich na het 21ste saluutschot, de continuïteit van de dynastie was verzekerd. Anders dan Albert die ‘neef van’ was geweest en de titel nooit heeft gedragen, kreeg Leopold bij de troonsbestijging van zijn vader in 1909 de titel van hertog van Brabant. Zijn ouders troonden hem zeer snel mee naar officiële plechtigheden en ijverden ervoor hun kinderen op te voeden als burgerkinderen, kinderen van het volk. Ze werden gehard en getraind, zowel lichamelijk als geestelijk. De kleine Leopold kende bijvoorbeeld alle nummers van de voornaamste lijnen van het Belgische spoorwegnet uit het hoofd. *‘Om verlegenheid te overwinnen en zelfverzekerd te worden, lopen wij met rechte rug en opgeheven hoofd, en kijken wij de mensen aan. Als wij tot de mensen spreken, doen wij dat luid en duidelijk, terwijl wij hen ook dan in de ogen kijken’*, zo luidde één van de deviezen van zijn leraar Vital Plas.

L'adolescence de Léopold fut marquée par la Première Guerre mondiale. En 1915, il est inscrit ‘derrière’ le régiment du 12ème de Ligne, une formule qui signifie qu'il rejoint la partie non combattante du régiment, aux côtés des femmes et des enfants. Il y apprend le maniement des armes et la manière de construire des tranchées et de remplir des sacs de sable. La même année, il part pour l'Eton College à Londres, pour y apprendre l'anglais, même si le roi Albert continue à insister sur l'importance de la lecture des journaux et de la pratique du néerlandais. Le dramaturge Herman Teirlinck devient son professeur de néerlandais. Ses cahiers d'école sont présentés dans l'exposition.

Après la guerre, en 1920, Léopold entre, comme le veut la tradition, à l'École Royale Militaire, où il forgera des amitiés solides avec des jeunes gens ‘simples’. Léopold sera le premier prince héritier à s'inscrire à l'université, en 1924, notamment pour suivre l'enseignement d'August Vermeylen. Aux yeux de son père Albert, sa formation serait cependant incomplète sans une découverte approfondie du Congo belge et du territoire sous mandat belge qu'était le Rwanda/Urundi. Sa mère Elisabeth lui donnera un bon conseil: *‘Sois un Sphinx en politique’*.

Le mariage de Léopold avec la princesse suédoise Astrid est une bulle d'oxygène dans la situation politique difficile des années 1920. Étant luthérienne, Astrid a dû garantir par écrit au Vatican qu'elle éduquerait ses enfants dans la religion catholique. La dispense papale se trouve dans l'exposition. L'arrivée du navire suédois *Fylgia* et l'étreinte enthousiaste sur la passerelle, loin de tout protocole, confirment qu'il s'agit d'un mariage moderne

‘d’inclination’. Cette scène fut retransmise à maintes reprises dans les actualités cinématographiques et ces images sont depuis entrées dans la légende.

Op 7 september 1930 kondigden 101 kanonschoten de geboorte aan van een prinsje, een broertje voor Josephine-Charlotte. Boudewijn werd genoemd naar zijn grootoom, de te vroeg overleden broer van koning Albert. Boudewijn kreeg de titel van graaf van Henegouwen, net als Elias, de te jong gestorven zoon van Leopold II. Niettegenstaande de wat ominieuze naam en titel was de continuïteit van de troonopvolger in de derde generatie gewaarborgd. Boudewijn was een kind van het Belgische eeuwfeest en lijkt op de glamoureuze familiefoto's voor het geluk geboren. Hij verscheen voor het eerst officieel voor het Belgische volk in een matrozenpakje, toen hij drie jaar was. Maar opnieuw sloeg het noodlot toe in de koninklijke familie. Koning Albert verongelukte op 18 februari 1934 in Marche-les-Dames. Zijn begrafenisstoet werd bijgewoond door twee miljoen mensen. Koning Leopold III legde de eed af op 23 februari, met de woorden *‘Ik geef mij geheel aan België’*. Kroonprins Boudewijn werd hertog van Brabant. Op 6 juni 1934 werd Albert, prins van Luik, geboren. Nauwelijks een jaar later waren de drie koningskinderen halve wezen. Hun mama Astrid overleed in een tragisch auto-ongeluk bij Küsnacht aan het Vierwoudstedenmeer in Zwitserland. Vier dagen na haar begrafenis ‘vierde’ Boudewijn zijn vijfde verjaardag. Op zijn tiende verjaardag was België bezet, de koning krijgsgevangen. De prinsen werden een tijdlang naar de Ardennen gestuurd, naar het koninklijk buitenverblijf in Ciergnon, volledig van de buitenwereld afgesloten en bewaakt door Duitse soldaten.

De houding van Leopold III tijdens de Tweede Wereldoorlog lag aan de basis van de Koningskwestie, die tot zijn abdicatie leidde in 1951. Kroonprins Boudewijn was in zeer moeilijke omstandigheden voorbereid op zijn rol, die hij nu vroeger dan verwacht moest spelen. Op zijn achttiende was hij in ballingschap in Zwitserland en genoot er privéonderwijs. Als hij toen in België was geweest, was hij conform de traditie senator van rechtswege geworden en had hij zich kunnen inschrijven aan de Koninklijke Militaire School. Op het ogenblik dat de koninklijke familie twee jaar later naar België mocht terugkomen, was het nog de vraag hoe de onmiddellijke toekomst van de hertog van Brabant er zou uitzien. Op 22 juli 1950 landden Leopold III en prins Albert in Melsbroek met een eerste vliegtuig, de kroonprins vloog met een tweede om veiligheidsredenen. Een week later vielen doden bij rellen in Grâce-Berleur. Op 31 juli aanvaardde Leopold zijn macht over te dragen aan Boudewijn, die in een overgangsperiode eerst koninklijke prins en een jaar later officieel de vijfde koning der Belgen werd. Hij was met zijn twintig jaar de jongste vorst van Europa en had in zijn jonge leven vooral drama en ballingschap gekend. Zijn studies werden om de haverklap onderbroken, en een ‘normale’ voorbereiding op het koningschap had hij niet gehad. Boudewijns bijnaam *‘le roi triste’* kwam niet uit de lucht vallen. *‘Geen van de Belgische prinsen was op de leeftijd van 20 jaar zo oud als Boudewijn’*, schreef een commentator.

Bij zijn onverwachte overlijden in 1993 was Boudewijn na de koning van Thailand het langst regerende staatshoofd ter wereld, 42 jaar. U, Sire, was grondwettelijk de eerste in lijn voor de troonopvolging en legde op 9 augustus 1993 de eed af als koning der Belgen. U had in de jaren 1950 wel de militaire opleiding van de kroonprins genoten en was in 1958 senator van rechtswege geworden met een redevoering over de havenpolitiek. De voorbereiding daarvan is op de tentoonstelling te zien, net als de redevoering van prins Filip naar aanleiding van zijn eedaflegging als senator in 1994. Die handelde over menselijke waardigheid en democratie.

Sire,
Mevrouw,
Monseigneur,
Mijnheer de Voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers,
Mevrouw de Voorzitster van de Senaat,
Mevrouw de Eerste Minister,
Dames en Heren in uw ambten en hoedanigheden,
Dames en Heren,

Naarmate we het heden naderen, groeit de schroom van de historicus om de geschiedenis van de levende vorsten te vertellen. Ik ga dat dus niet doen. Deze kleine geschiedenis van de kroonprins in België tot het aantreden van Albert II toont hoe sterk het persoonlijke en het politieke, *the body natural* en *the body politic* met elkaar verweven zijn. De monarchie is een menselijk instituut, in dienst van de mensen, zoals koning Filip op de achttiende verjaardag van zijn dochter zei. Geboorte, huwelijk en de dood, de cyclus van het leven, niets menselijks is de koning vreemd. De rest is geschiedenis. ‘*De geschiedenis, de demiurg, kan een diep ontroerend drama creëren, ook al is er niets heroïsch aan zijn belangrijkste personages*’, schreef Stefan Zweig. Kroonprinsen worden geboren om een rol te spelen in de geschiedenis, ze zijn de hoop voor de toekomst van een land. Ik wens prinses Elisabeth dan ook veel geluk en alle succes toe bij het vervullen van haar rol en taken.

Prof. dr. Gita Deneckere, 15 november 2019